

4. L'objecte d'estudi: l'associacionisme de cultura popular i les noves tecnologies

El propòsit general d'aquest estudi és analitzar la implantació de les noves tecnologies que les associacions de cultura popular universitàries duen a terme. L'interès de la temàtica rau en una realitat social comuna a tota la població: dins la nostra societat, les novetats tecnològiques han modificat –i continuen fent-ho– les dinàmiques de comunicació, d'organització i de treball individual i col·lectiu. És lògic, en conseqüència, que el fet associatiu es vegi immers en aquests processos de canvi dels patrons establerts. Per arribar a un resultat satisfactori, s'ha dissenyat una metodologia que permeti delimitar els models d'usos tecnològics que presenten les entitats i que doni a conèixer les possibilitats d'aquestes eines dins del moviment associatiu universitari.

Aflora, en aquest punt, una qüestió a la qual cal donar resposta: en el marc social i cultural de l'associacionisme de tall popular, quins són els arguments que justifiquen la unió dels dos elements integrats en l'estudi, això és, les noves tecnologies i

el món universitari? L'explicació és que els actors associatius universitaris compleixen una sèrie de requisits que resulten idonis per a l'estudi de l'assimilació tecnològica. D'una banda, el gruix dels membres pertanyents a les entitats sorgides en els centres d'ensenyament superior es caracteritza pel fet de situar-se en una franja d'edat que es correspon, en línies generals, amb l'anomenada generació del mil·lenni. El tret definitori dels individus de l'esmentada generació és la familiaritat i la relació de naturalitat amb les pràctiques tecnològiques en la vida quotidiana. D'altra banda, cal reparar les implicacions del context universitari. Per començar, els membres de la comunitat en qüestió es troben avesats a l'ús de les tecnologies en els tres aspectes en què aquesta ha penetrat de manera generalitzada: la comunicació –perquè es tracta d'una generació que experimenta una relació orgànica no conflictiva amb les eines tecnològiques–, el treball individual i col·lectiu –per les demandes explícites de l'activitat educativa univer-

sitària– i l'organització –novament, garantides per les dinàmiques universitàries, i potenciades en major mesura per la implicació de l'individu en el fet associatiu–. Un altre aspecte rellevant, directament vinculat amb l'expressió cultural que ens ocupa, consisteix en el fet que l'entorn universitari permet estudiar una població afectada per diferents polítiques d'empareda i de sosteniment institucional. Emergeixen certes qüestions, com ara si aquesta variació dona lloc a una distinció significativa dels models organitzatius de les entitats o si, en el cas de les agrupacions que manifesten una consciència de ser totalment portadores del pes d'una manifestació cultural, poden observar-se estratègies de pervivència i una implicació diferents de les dels grups amb més suport institucional. Es tracta, en definitiva, de definir les seves dinàmiques i d'assenyalar si el grau de responsabilitat vers la manifestació cultural i vers la mateixa associació és rellevant. Un últim punt que ha incitat a situar l'anàlisi de l'associacionisme en el context universitari (si bé es tracta del de menys importància) és la constatació que aquest entorn ha estat històricament estimador i acollidor de les novetats tecnològiques: els primers centres que van utilitzar les webs, juntament amb els de recerca, foren les universitats, i és del seu si que han sorgit alguns dels projectes tecnològics que avui dia s'estenen globalment entre la població, com algunes de les xarxes socials més significatives.

Una vegada establert el món universitari com a marc propi de la població d'estudi, s'ha perfilat un model d'anàlisi que cerca abastir tant la situació específica com els nexes dels dos eixos implicats en aquest estudi: la realitat associativa universitària i l'ús de les noves tecnologies, ambdós focalitzats en l'associacionisme d'arrel popular. Així, el camp d'estudi és doble. En primer lloc, perquè en els diversos aspectes de la vida associativa –extrets de la morfologia, de les dinàmiques i dels condicionants de les entitats– és on s'hauran de buscar els factors que poden donar explicació als diferents models de pràctiques tecnològiques que es distingeixin. En segon lloc, perquè, mitjançant aquest estudi, es pretén donar visibilitat al fet associatiu universitari i, concretament, a aquell que conrea les expressions culturals de caràcter popular. Per la seva idiosincràsia, les agrupacions universitàries d'aquest tipus neixen i desenvolupen la seva activitat a través d'unes dinàmiques i d'uns mecanismes paral·lels, però no sempre coincidents, als de l'associacionisme convencional: de la mateixa manera que poden localitzar-se moltes accions comunes a les de les agrupacions que no es troben circumscrites per l'entorn universitari, també presenten certes particularitats, fruit de la seva naturalesa i condició. En resum, es tracta d'un col·lectiu poc conegut dins del mateix moviment associatiu que ens proposem de donar a conèixer en la mesura que està integrat en el fenomen del qual forma part.

4.1 Un camp d'estudi doble: la vida associativa universitària i la qüestió tecnològica

S'ha mencionat l'objecte d'estudi doble que ens ocupa: la realitat associativa universitària i les pràctiques tecnològiques integrades en les accions associatives. L'anàlisi que aquí es fa combina les característiques pròpies, la situació contextual objectiva i els discursos de les agrupacions de cultura popular al món universitari i, de manera paral·lela, la integració i els usos tecnològics que aquestes entitats duen a terme. Aquest doble eix permet plantejar una metodologia que confronti en el mateix context, d'una banda, les condicions específiques de les entitats, i, de l'altra, el perfil tecnològic.

El primer objecte d'estudi –si bé no explícitament, sí en essència– ja comença a analitzar-se en el segon capítol, en el qual es vol definir el lloc específic que ocupa la cultura popular a la xarxa associativa universitària mitjançant el buidatge dels censos i dels registres universitaris, així com dels portals web de cadascun dels centres que conformen el sistema català d'estudis superiors presencials. Una vegada delimitat l'impacte de les accions associatives culturals dins la vida social univer-

sitària, passem a abordar els dos eixos esmentats amb una metodologia que emprarà com a eina d'anàlisi les dades recollides procedents exclusivament de les mateixes entitats, mitjançant entrevistes personals sistemàtiques. Detallem a continuació el plantejament metodològic que s'ha proposat, especificant els paràmetres analitzats en cadascuna de les dues dimensions del nostre objecte d'estudi.

4.1.1 Paràmetres estudiats sobre la vida associativa universitària

El fet associatiu universitari és un fenomen poc estudiat. Com a antecedents, poden citar-se les publicacions de Roderó (2012) i Majós i Alcantud (2001), per al cas català (la primera, sobre la UPF; la segona és més globalitzadora, tot i que focalitza el seu interès, en major mesura, en la UAB), i de Quixal i Ramírez (2002), centrat concretament en la situació de la Universitat de València.⁴² Dins d'aquest conjunt d'entitats, el moviment associatiu dedicat a les manifestacions culturals d'arrel popular ha romàs desconegut: no disposem d'estudis –o, si més no, no han arribat al nostre coneixement– sobre la presència de la cultura popular i tradicional sostinguda per entitats en l'entorn universitari català.⁴³

-
42. A aquestes publicacions, poden afegir-s'hi les ponències presentades a les Jornades sobre la participació estudiantil a les universitats (Barcelona, 14 de desembre del 2005): Ferrer, M., «La participació estudiantil a les universitats de Catalunya. Les oportunitats i el context de la participació»; Pérez, D., «Formes de participació: quins canals?» i Rovira, M., «Balanç de la participació estudiantil a les universitats».
43. Cf. *Barómetro de usos, hábitos y demandas culturales en los estudiantes de las universidades andaluzas*, Segunda Oleada 2012, per al cas andalús.

L'objecte d'estudi que aquí ens ocupa, per la manca d'estudis precedents i per la seva condició canviant, requereix un treball de camp empíric. La metodologia que garanteix una aproximació més acurada consisteix en la recaptació d'informació a partir d'entrevistes personals a certs membres de les entitats seleccionats a partir d'uns criteris concrets. Les entrevistes han estat dissenyades específicament per obtenir informació precisa sobre les accions, les dinàmiques i els discursos vers el fet associatiu, el context universitari i la qüestió tecnològica. Consten, doncs, d'un doble eix: el relacionat amb la vida associativa i el que permet copsar la penetració de l'ús tecnològic. Els factors rellevants per a l'estudi de la vida associativa són els següents:

- **Tipologia de l'associació:** àmbit concret de la manifestació cultural.
- **Morfologia:** nombre i condició dels membres, vinculació territorial, requisits i especificitats, si hi ha un perfil predominant (sexe, edat, etc.).
- **Context institucional:** centre universitari de generació, polítiques de suport, experiència de constitució, relació institucional i estratègies de manteniment.
- **Relació comunitària:** implicació, objectius i accions socials; delimitació de l'entorn social.
- **Context cultural:** implicació, objectius i accions culturals; relacions amb entitats de cultura popular no universitàries.
- **Dinàmiques associatives:** activitats i hàbits; plantejament i organització de les principals línies d'acció.

4.1.2 Paràmetres estudiats sobre la qüestió tecnològica

El segon eix que analitzen en profunditat les entrevistes dutes a terme és el relatiu a la qüestió tecnològica. El model d'entrevista proposat cerca donar resposta a les preguntes que orbiten a l'entorn de quatre punts principals:

- **Integració de les noves tecnologies:** en el conjunt d'activitats i accions que duu a terme una associació cultural, quines noves tecnologies s'empren?
- **Lògiques de la pràctica tecnològica i necessitats cobertes:** quins usos concrets fan les associacions culturals de les noves tecnologies? Amb quina finalitat? Quin benefici obtenen?
- **Discurs vers les noves tecnologies:** quines eines es consideren útils o generen una opinió positiva i quines es consideren ineficients o generen una opinió negativa?
- **Aplicabilitat desconeguda;** necessitats susceptibles de ser cobertes per les noves tecnologies: quines eines podrien ajudar a desenvolupar de manera més eficient o còmoda les activitats que fan les associacions? Quins àmbits associatius es perceben com a difícils de gestionar perquè no disposen d'un suport tecnològic?

Aquest eix de l'entrevista consta d'uns subapartats més concrets als quals s'accedeix depenent de l'ús concret que les associacions facin de les noves tecnologies.

No apuntem cap hipòtesi sobre els punts concrets de cada eix entre els quals s'establirà una relació

d'influència, atès que un dels resultats que pretén obtenir-se en aquest estudi és evidenciar quins són els condicionants relatius a la vida associativa que sembla que s'estableixen com a factors de determinades pràctiques tecnològiques. Seguidament, en els esquemes elaborats, poden observar-se els paràmetres

específics analitzats per a ambdós eixos. Assolits els objectius exposats, es procurarà satisfer un darrer objectiu que ens plantejem com a lloc d'arribada de l'estudi: quina és la repercussió dels resultats de l'anàlisi en el món associatiu cultural general, fora de la circumscripció universitària.

Paràmetres estudiats sobre la vida associativa universitària

Paràmetres estudiats sobre la qüestió tecnològica

4.2 Criteris per a una delimitació de la població d'estudi

Les entitats que neixen en l'espai social universitari no formen un grup homogeni. Les característiques morfològiques dels col·lectius (activitat cultural que es duu a terme, nombre i condició dels membres, etc.) i els condicionants contextuais (perfil del centre universitari, característiques de la comunitat, polítiques d'intervenció, etc.) en determinen l'esdevenidor. El conjunt d'agrupacions que centren l'interès en les expressions de cultura popular no s'allunyen d'aquesta realitat comuna.

Per a la realització d'una anàlisi de tipus sincrònic, l'esmentat conjunt conforma, a més, una població d'estudi delimitada i no gaire nombrosa: segons les dades que s'han presentat al capítol segon, el total d'entitats de cultura popular ascendeix a 43. D'aquestes, però, 22 pertanyen a un cens històric i no s'ha pogut corroborar que actualment es trobin en actiu. A més, cal remarcar que certes agrupacions –sobretot les que tenen un nombre de membres elevat– poden trobar-se registrades a més d'una universitat, perquè exerceixen l'activitat en un campus que aglutina alumnes de diferents centres. Aquests dos factors fan disminuir considerablement la població d'estudi per a la selecció de la nostra mostra. En conseqüència, no s'ha considerat adient utilitzar una tècnica qualitativa de recerca basada

en la saturació d'informació, sinó que s'ha obert la participació a la totalitat d'entitats centrades en les accions de cultura popular interessades a formar part de l'estudi. L'objectiu metodològic ha consistit en l'obtenció d'una informació suficient que permeti diferenciar models d'actuació –de dinàmiques de funcionament, d'una part, i d'eines tecnològiques, de l'altra– no només entre les diverses tipologies associatives, sinó també entre les entitats afins amb distincions contextuais o morfològiques.

Per garantir l'èxit d'aquesta proposta, la mostra s'ha donat per tancada quan s'ha assolit una heterogeneïtat suficient per extreure relacions vàlides dels paràmetres analitzats, és a dir, quan s'ha garantit la presència de totes les manifestacions culturals populars detectades i, en la mesura que ha estat possible, d'entitats amb diferents contextos institucionals, segons diversos condicionants, com ara la mida de les comunitats on es generen. Una vegada delimitada la població de l'estudi, s'han establert uns criteris per seleccionar els membres de les associacions idonis per ser entrevistats. Els individus que integren la mostra es troben, bé en la primera i la tercera situació que a continuació s'especifiquen, bé en la segona i la tercera:

1. Responsable de l'entitat.
2. Portador de la memòria històrica de l'entitat.
3. Coneixedor de les accions associatives on s'ha implementat la tecnologia.

La mostra, doncs, ha quedat definida de la manera següent:

Taula d'entitats de cultura popular que formen part de l'estudi i dels membres entrevistats

Entitats		Entrevistats	
Tipologia	N. total	Condició dels entrevistats	Gènere
Colles castelleres	11	E1: Responsable de colla	Dona
		E2: Responsable de colla	Home
		E3: Responsable de colla	Dona
		E4: Responsable de colla	Dona
		E5: Responsable de colla	Home
		E6: Responsable de colla	Home
		E7: Portador de la memòria històrica	Home
		E8: Responsable de colla	Dona
		E9: Responsable de colla	Home
		E10: Responsable de colla	Home
		E11: Responsable de colla	Home
Grups de teatre	6	E12: Responsable del grup	Dona
		E13: Responsable del grup	Home
		E14: Responsable del grup	Dona
		E15: Responsable del grup	Home
		E16: Responsable del grup	Dona
		E17: Responsable del grup	Dona
Corals	3	E18: Portador de la memòria històrica	Home
		E19: Responsable del grup	Dona
		E20: Responsable del grup	Home
Colles bastoneres	1	E21: Responsable de colla	Home
Estudiantines	3	E22: Responsable del grup	Home
		E23: Portador de la memòria històrica	Home
		E24: Responsable del grup	Home
Màgia	1	E25: Responsable del grup	Home
Cultura oriental	1	E26: Responsable del grup	Dona

Les taules següents recullen la distribució geogràfica de la mostra i la representativitat, segons la mida de la comunitat en què es generen les associacions:

Distribució geogràfica de les entitats entrevistades

Adscripció dels centres universitaris		Entitats de cultura popular	
Demarcació	Nombre de centres	Entrevistades	Totals
Barcelona	8	24	entre 24 i 38
Girona	1	0	2
Lleida	1	1	2
Tarragona	1	0	1

Context comunitari de les entitats entrevistades

Mida de la comunitat	Entitats entrevistades
Elevada	18 (entre 18 i 34 d'actives)
Mitjana	5 (de 8 d'actives)
Petita	1 (d'1 d'activa)

A les expressions de cultura popular que aquí hi trobem (castells, teatre,

cant coral, bastoners, estudiantines i grups de màgia), s'hi ha afegit el cas d'un grup situat en un àmbit socio-cultural específic: el de la cultura oriental. D'una banda, perquè el grup presenta un interès principal en les manifestacions culturals populars de la civilització en la qual centra l'atenció; de l'altra, perquè, per la naturalesa de les seves activitats, es troba a mig camí entre els grups lúdico-culturals i els socioculturals. Ens sembla adient, doncs, afegir-lo a la mostra, perquè així es podran contrastar els seus hàbits tecnològics amb els dels grups restants.

El conjunt d'entitats de cultura popular mantingut per la comunitat universitària és un col·lectiu en fluctuació contínua a causa de la mobilitat característica dels membres i de les mecàniques de l'entorn. Els resultats que es derivin de l'anàlisi, tot i que es fonamentaran en unes relacions vàlides al llarg del temps –sempre que els condicionants es mantinguin–, donaran lloc a un esbós que es correspon amb la realitat associativa universitària exclusivament del període en el qual es va procedir al recull de les dades: els mesos de març a agost del 2016.